

Nekrologer

CURT WEIBULL

19. august 1886-10. november 1991

Curt Weibull døde den 10. november 1991. Han var født den 19. august 1886 og blev således mere end et hundrede og fem år gammel. Han var professor i historie ved Göteborgs Högskola (det senere Göteborgs Universitet) fra 1927 til 1953, i tiåret 1936-1946 denne lærestalts rektor. Sin videnskabelige skoling fik han ved Lunds Universitet, hvor hans fader Martin Weibull var professor. I sin ungdom stod han givetvis i skygge af sin tretten år ældre broder Lauritz Weibull, men snart markerede han selv en klar profil. Han blev æresdoktor ved Aarhus og Oslo Universiteter 1946 og ved Københavns Universitet 1965.

Curt og Lauritz Weibull var de mest selvstændige inden for deres slægtled af svenske historikere. Begge har særlig øvet en stærk påvirkning på dansk historieforskning, hjemme som de var ved lærdomssædet i Sveriges grænseprovins mod Danmark. Lauritz Weibull forblev hele sit liv virksom i det akademiske miljø i Lund og selv om hans videnskabelige arbejde i tidens løb blev overordentlig vidtspændende, havde det altid sin forankring på en eller anden måde i det rige og højt udviklede middelalderlige Skåne. Curt Weibull blev professor i Göteborg og hans forskning antog i tidens løb en delvist anden karakter end broderens.

Lauritz Weibull var analytikeren. Han grundlagde den moderne kritiske historieforskning i Sverige, og denne retning i forskningen blev en årrække i praksis et lundensisk anliggende som ikke var uden brod imod et angivelig svensk-nationalistisk forskningsmiljø længere nordpå i Sverige. Curt Weibull blev i modsætning til broderen navnlig syntetikeren. I kildekritikken udbyggede og befæstede han, når det blev nødvendigt, positioner som Lauritz Weibull allerede havde anlagt. Den modne Curt Weibull blev en stor skribent med fornemme arbejder i flere perioders nordiske historie, og han blev en inspirerende universitetslærer, en elsket vejleder for et helt slægtled af dengang yngre svenske historikere.

Curt Weibull var litterært produktiv til det sidste. Han skrev i dette tidsskrift sidst i 1986 da han var hundrede år gammel, i anledning af Carsten Breengaards disputats om regnum og sacerdotium i Danmark mellem 1050 og 1170, »Muren om Israels hus« (1982). Men hans sidste offentliggjorte arbejde stammer fra hans dødsår og blev udgivet i anledning af hundredåret for stiftelsen af Göteborgs Högskola. Emnet var denne læreanstalts omdannelse til universitet 1954, et forløb Curt Weibull selv havde haft en væsentlig andel i at forberede.

I begge brødres videnskabelige fremstillingsform udviklede der sig tidligt noget særlig weibull'sk og dette præg blev muligvis mest markant hos den længst levende. Stilen var fornemt enkel, anliggende ofte polemisk, og argumentationen altid klar.

I det kildekritiske gennembrud i svensk historieforskning står Curt Weibull altid side om side med sin ældre broder Lauritz, både således som de to selv dengang markerede sig, og som de er blevet opfattet af en samtid og eftertid som de udfordrede og inspirerede. Det er nu en eftertid der strækker sig over 70-80 år, for der er ingen tvivl om at det var i andet årti af vort århundrede selve grundlaget blev lagt. De to brødre optrådte side om side, og det skyldtes givetvis frem for alt at således ville de det. I dansk historisk fagsprog var allerede i 1920'erne »Brødrene Weibull« eller blot »Weibullerne« blevet et begreb. Dette må omtales fordi det »weibull'ske« blev et grundtræk i den udvikling historieforskningen har beskrevet i det tyvende århundrede i både Sverige og dets nordiske nabolande.

Om kildekritikken som den blev praktiseret af Lauritz og altså også af Curt Weibull i 1910'erne har Rolf Torstendahl konstateret at det centrale var indholdsanalyse af materialet (att dra de rätta slutsatser av ett givet material) og at der ikke hos nogen af dem på dette tidspunkt spores afhængighed af Ernst Bernheims inddeling af materialet i typer. »Termen kvarleva [levning] användes varken av Lauritz eller Curt Weibull under den här behandlade perioden [dvs. 1910-talet]«. Torstendahls iagttagelse svarer ganske til, hvad Aksel E. Christensen (1962) noterer om Weibullernes pionerværk, Lauritz' *Kritiska undersökningar i Nordens historia* (1911), at det er »aldeles blottet for teoretiske betragtninger, det være sig om metodisk program eller kritiske principper«.

Indholdsanalyse af et materiale, i al den brogede mangfoldighed som dette indebærer for centrale middelalderlige emner i det mest europæisk prægede af de nordiske riger, stillede Weibullerne over for alle de opgaver som hele den tyske kritik under Ranke og hans elever havde taget op. Det

var utvivlsomt deres hensigt for Danmarks og Nordens vedkommende at gennemføre en tilsvarende oprydning og på nordisk grund i deres tid opnå en autoritet der lignede hans. I den fase er enkeltprincipperne i metode og materialevalg af underordnet betydning. Det afgørende er udgangspunktet i en frem for alt kritisk grundholdning. Som det har været for Kr. Erslev i Danmark var det åbenbart også for Weibullerne i Skåne, at detaljerne i deres metodiske idealer ikke forelå fuldt udarbejdet ved begyndelsen, men først blev afklaret i tidens løb, under (selv)kritik og refleksion. Begge brødre afgiver forskellige steder i deres forfatterskab melding om at kontakten med Erslev-eleven Erik Arup har været værdifuld for dem.

Lauritz Weibulls *Kritiska undersökningar* (1911) og Curt Weibulls *Sverige och dess nordiska grannmakter under tidig medeltid* (1921) er de værker hvori de hver for sig, men i fornem indbyrdes samklang, anslår nye temaer i ældre dansk middelalderhistorie for senere slægtled at gennemspille. Kritikken af den ældre danske historieskrivning havde frem for alt tolkningen af Adam af Bremen som sin forankring. Den 31. januar 1923 forelagde Erik Arup i et litteraturmøde i »Historisk Samfund« i København bl.a. hvad der kaldes Curt Weibulls 'nye arbejder', og ungdommen i København fulgte i disse år Weibullerne og Arup.

Men uanset hvilke inspirationer der lå i brødrenes fælles og koordinerede indsats, er dog Curt Weibulls disputats om Saxo fra 1915 hans kildekritiske hovedværk, både i henseende til dens indhold og på grund af dens virkning. Dens konklusion kunne være mejslet i sten: »Vetenskapen har endast ett att göra: att för vinnande av kunskap om dette skede av Danmarks historia bortse från vad Saxo berättar« (Hist. T. f. Skåneland VI 1915 s. 257). Det var et udsagn der hvilede på påvisningen af at Saxo i sin fremstilling af nogle af de mest væsentlige forløb i dansk historie var afhængig af endnu kendte kilder som han havde bearbejdet stærkt tendentiøst. Det var en konstatering der med én bevægelse ryddede enhver troskyldig eftersnak efter Saxo bort som upålidelig og ukyndig. Det ramte det meste af den danske historieskrivning der var toneangivende anno 1915. Og det varede naturligt nok nogle år inden det danske videnskabelige miljø genvandt sin selvtillid på dette område. Da det skete, tog det form af den mening at Curt Weibulls Saxokritik ganske vist var et uigendriveligt argument mod at benytte Saxo som hvad kildekritikken kaldte en beretning, men understregede behovet for at behandle *Gesta Danorum* som levn. Nøje undersøgelse af Curt Weibulls forfatterskab kunne da også bekræfte, at noget sådant kunne han formodes at være

indforstået med, i det mindste havde han ikke udtrykkelig afvist det eller indirekte umuliggjort det. Det er først nogle kritiske afhandlinger fra hans hånd i de sidste ti-tyve år der viser hvor sangvinsk denne forhåbning var.

Der er i kritisk praksis ved nærmere eftersyn betydelig forskel mellem de to brødre Weibull. Det viser sig ikke mindst i deres manddomsgerning, da de arbejdede ved hver sit universitet og ganske vist stadig koordinerede deres indsatser, men dog udviklede sig forskelligt. Den akademiske lærergerning lykkedes måske bedre for Curt end for Lauritz Weibull, forekommer det i retrospektiv, når påvirkningen til det yngre slægtled skal måles. Og hvad der kan kaldes den modne Curt Weibulls historiske hovedværk stammer fra hans første årti som professor i Göteborg. Det er et arbejde der i modsætning til de kildekritiske afhandlinger ikke har noget modstykke i broderens forskning, biografien *Drottning Christina. Studier och forskningar* (1931). Bogen om Gustaf Adolfs eneste datter der var seks år gammel da faderen faldt ved Lützen, begynder med en stærk skildring af ungdomskærligheden mellem hende og den lidt ældre fætter Carl Gustaf, søn af Gustaf Adolfs halvsøster og pfalzgreven Johan Kasimir, den kærlighed der allerede kuldkastes så snart den unge dronning har bestegit tronen 19 år gammel, på tredje side af Curt Weibulls beretning. Bogen har sit omdrejningspunkt i Christinas overgang til katolicismen, hvor Curt Weibulls altid fornemme fremstillingskunst når sit måske ypperste i spændingens kraft. Det er en bog der befinder sig midt på verdenshistoriens scene. Den første af de nyere videnskabelige fremstillinger forfatteren kan henvise til, i den knappe form der åbenbart var hans foretrukne og som i dette værk når sit knappest, er en digression af Leopold von Ranke i tredje bind af hans *Die Römischen Päpste*. Anliggendet er også hos Curt Weibull præsenteret i rent Ranke'ske kategorier: »Ett är visst: källmaterialet för frågan om Christinas övergång till katolicismen är av vanskelig art. Endast med svårighet kan forskningen från detta tränga fram till förhållandena som de verkligen voro« (s. 80). I dette skjulte Ranke-citat der følger på hans udtrykkelige forkastelse af så vel det protestantiske som det katolske standpunkt vedrørende denne begivenhed, har Curt Weibull i en retorik der er næsten middelalderlig givetvis også villet markere et forskningsmæssigt ideal han havde fælles med mesteren, ikke at dømme fortiden, men blot fortælle *wie es eigentlich gewesen*. Bogen behandler kun regeringstiden, trosskiftet og de nærmest følgende år indtil hendes position i eksilet er blevet befæstet. Senere i livet vedblev Curt Weibull at tage emner af Christinas historie op til behandling, men det forblev

»studier og forskninger«, centralt placeret i dronningens historie omkring forhold der var af den største betydning for Sverige og Europa, tillige omkring de mest komplicerede problemer som materialet til Christinas historie kunne rejse. »Tåget över Bält« (1948/49) om Karl 10. Gustafs største militære bedrift tilhører samme emnekreds. Det er en bred, plastisk skildring af en skribent der har gjort sig til en fortrolig medvidende rapportør om handlinger der skyldes store aktører på verdenshistoriens arena.

Christina-forskningerne placerer Curt Weibull i en fornem europæisk tradition som broderen Lauritz i en vis forstand stod lidt mere på afstand af. Der markerer sig i det hele taget i deres modne år klare forskelle mellem dem. Hvor Lauritz var den kritiske afhandlings mester og gennemførte betydelige udgiverarbejder (*Necrologium Lundense* og nogle bind af *Diplomatarium Danicum* er vel de fornemste), dér var Curt Weibull mere rendyrket historiker i gammeldags forstand, den der på grundlag af overleveringen om skelsættende begivenheder påtager sig at fortælle om forløbet, dets udvikling og de bevægende årsager, så sanddru hans egne evner og overleveringens beskaffenhed tillader ham, og på en lige kurs fra et væsentligt emne til det næste. Til dette virkefelt hører også hans omfattende studier i Lübecks pundtoldregnskaber i 1300-årenes midte og slutning (der begyndte i 1922 og fortsatte i 1966/67) hvor han havde held til, ved en original og overbevisende stillingtagen til materialets udsagn om toldopkrævningens regler og praksis, at kvantificere Lübecks samhandel med Skånemarkedet omkring år 1400, hvilket pundtoldregnskaberne interessant nok ikke tillod for nogen anden af Lübecks handelspartnere på dette tidspunkt end netop Skåne. Nævnes må også afhandlingen fra 1958 om goternes udvandring fra Sverige der igen er konciperet ud fra et kritisk tidehvert i Europas historie, nemlig Basclerkonciliet i 1430'rne, og er en lærdoms- og kulturhistorisk skitse over et af de store problemer i 1400-årenes praktiske europæiske historiefilosofi, det klassiske spørgsmål om goternes herkomst.

Medens Lauritz Weibulls kritiske standpunkter ofte imponerer ved livet igennem at være under stadig udvikling, så forbliver Curt Weibulls kritik, ikke mindst hans Saxokritik i alt væsentligt på sit oprindelige standpunkt. I Curt Weibulls senere år, efter broderens død i 1960, skete det ikke sjældent at han vendte tilbage til nogle af deres mest markante standpunkter fra ungdommen, til forsvar mod kritik eller til befæstelse af de en gang vundne meninger. Her kunne det skuffe beundrere at der ikke mærkedes nogen imødekommenhed hos ham over for deres samtids og nære eftertids høje vurdering af deres forskningsresultaters konsekvenser,

frem for alt at han selv havde aktualiseret spørgsmålet om vurdering af Saxo som levn. Tværtimod understreger Curt Weibull i flere henseender hvordan det frem for alt var som beretning Saxo måtte bruges, og i det tilfælde en beretning som var upålidelig på grund af sin tendens, upålidelig som informationskilde, hverken mere eller mindre. Hvad Saxo i grunden havde villet med sit store værk forekommer ikke at interessere ham i nær så høj grad som det begyndte at optage hans danske fagfæller, og som det også må have interesseret Lauritz Weibull. F.eks. i afhandlingen »Vem var Saxo?« (Hist. Tidsskr. 1978) gentager Curt Weibull blot sine gamle synsmåder. Han forsøger en af syv kendte muligheder, nemlig at identificere Saxo med Absalons foged i Skåne af dette navn. Han var søn af Thorbern der var søn af Sune Ebbesen, og muligheden er naturligvis overordentlig interessant. Men ræsonnementet udgår fra den sproglige konstatering, som Weibullerne tidligere havde fremført nemlig at Saxos sprog viser at han ikke var en kirkens mand, fordi hans sprogbrug er uberørt såvel af Bibelen som af de pseudo-cyprianske forestillinger. Argumentationen ville have stået stærkere, eller afhandlingen havde ikke været nødvendig at skrive, hvis forfatteren havde taget hensyn til Lauritz Weibulls senere iagttagelse af sproglig og begrebsmæssig lighed mellem Saxo og kirkerettens grundlæggende skrift Gratians Dekret 1140. Gratian og kanonisterne i det hele skriver nemlig ikke Bibelsprog og heller ikke i pseudo-cyprianske kategorier. På dette punkt havde der med støtte hos Lauritz Weibull snarere været grund til at opgive bindingen til Ernst Bernheims *Mittelalterliche Zeitanschauungen in ihrem Einfluss auf Politik und Geschichtsschreibung* (I 1918) der i denne henseende, snarere end Bernheims lærebog i historisk metode er Weibullernes inspiration. Var dette sket i Saxo-afhandlingen fra 1978, kunne angrebet på Carsten Breengaard 1986 også have stået stærkere, fordi der da ville have været grund til blot at gøre opmærksom på det urimeligt overfladiske i at ville sammenknytte de bedste nyere danske middelalderhistorikere inden for en polemisk udtænkt »Weibull-syntese«.

En vis fremmedhed hos den ældre Curt Weibull over for standpunkter eller holdninger der logisk havde været bærende i Lauritz Weibulls afhandlinger kan også konstateres i vigtigere videnskabelige anliggender. I sin skarpe polemik med Niels Skyum-Nielsen om Det stockholmske Blodbad i 1960'ernes slutning og 1970'ernes begyndelse lægger Curt Weibull alle sine kræfter i at fastholde karakteristikkene af dokumentet fra 8. november 1520 som en dom, således som Lauritz Weibull havde gjort det. For Lauritz Weibull havde dette udgjort den klassiske kildekritiske situation hvor levnet er i stand til at falsificere beretningen. Skyum-Nielsen fandt procesretlige begrundelser for at kvalificere det syn Lauritz

Weibull havde anlagt og fritog dokumentet for at være en egentlig dom. Curt Weibulls forsvar for broderens resultat overser ganske hvad der entydigt havde ligget i Lauritz Weibulls argumentationsmåde, nemlig referencen til normerne i de kirkeretlige procesregler. Det var dem Skyum-Nielsen nu havde adgang til i en langt mere differentieret form end de havde foreligget for Lauritz Weibull. Ved for enhver pris at ville fastholde broderens resultat, kommer Curt Weibull faktisk til indirekte at forråde hans metode som netop var den Skyum-Nielsen var afhængig af og søgte at videreudvikle. Men de to kombattanter var begge unødigt skarpe i deres ordvalg, hvad der naturligvis bidrog til at sløre debattens realia.

Curt Weibull havde et stort europæisk format og fik et videnskabeligt livsforløb der i en vis forstand ligner Leopold von Rankes. Han overlevede de fleste af sine elever. Det er som autoritativ realhistoriker Curt Weibull har været den store inspirator for flere slægtled af nordiske historikere. De største begivenheders analysator, de store skikkelsers medvidende skildrer, autoriteten der ville være urokkelig. Han var en elsket lærer, nok stærkt selektiv med hensyn til hvilke yngre fagfællers undersøgelser han ville tilkende gyldighed. Han opgav faktisk nødig egne, og efter broderens død slet ikke noget af de resultater der stammede fra hans i sine dage banebrydende forskning. Det kunne ligne halstarrighed, men udtrykker formentlig først og fremmest den yngre forskers taknemmelighed over for den ældre broder der i sin tid havde udstukket hans første arbejdsopgaver.

Curt Weibull var en historiker der altid, om blot i polemik, gav sig helt i den dialog mellem fagfæller som videnskaben lever af.

Kai Hørby

POVL BAGGE

30. november 1902–7. december 1991

En uge efter sin 89 års fødselsdag døde Povl Bagge den 7. december 1991. For dansk historieforskning er tabet stort. Ikke mindst som sit fags teoretiker fik han gennem undervisning, samvær og skriftlig produktion en afgørende indflydelse på faglige opfattelse af historie som humanistisk videnskab.